

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

УДК: 130.1:[316.324.7:37]

DOI 10.35423/2078-8142.2019.5-6.12

УМОВИ ЗАНЕПАДУ СИСТЕМИ ОСВІТИ В ДИСКУРСІ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ ІНДУСТРІАЛЬНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

В. І. Зінкевич,

*кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри менеджменту та підприємництва,
доцент кафедри економіки та менеджменту,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна
e-mail: Zinkevych1971@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1004-1685>*

У статті аналізуються умови занепаду системи індустріальної освіти, що почався у 70-ті роки ХХ ст. і продовжується донині. Умови визначаються як сукупність факторів зовнішнього середовища, що впливають на саморозгортання системи індустріальної освіти. До них віднесено: «дух епохи», філософію, наукову картину світу, світогляд, ідеологію. «Дух епохи» на початку ХХІ ст. набув хаотичного стану. Це сталося внаслідок того, що індустріальна культура, яка розбудована на основі двох протилежних ідеологій: ліберальної і комуністичної, злились у «суперідеологію» технократизму. Філософія сучасного етапу свідчить про те, що світова спільнота знаходиться у стані пошуку мейнстріму соціального розвитку. Етап занепаду переконав інтелектуальні еліти в тому, що постмодерністський підхід себе не виправдовує, оскільки світова спільнота «звалилась» у глибоку кризу. На зміну постмодернізму прийшов так званий постпостмодернізм, як течія, що не лише відмовляється від інтертекстуальності, а й пере-

ходить на якісно новий рівень відтворення перцептивних і культурних пластів інформації, в яких віртуальна реальність займає одне з ключових місць і поняття гіперреальність є одним з базових. Зазначається, що введення в навчальний процес курсів із соціальної філософії і філософії освіти децю компенсувало філософсько-світоглядний і ідеологічний вакуум, що утворився після відмови вітчизняних освітян від циклу навчальних дисциплін марксистсько-ленінського спрямування. Зміни в сучасній постнеокласичній картині світу призводять до знищення орієнтацій на лінійну однозначність і тотальну заданість сюжетів наступного розвитку. У постнеокласичній картині світу невпорядкованість, безструктурність, хаотичність визнані об'єктивними, універсальними характеристиками дійсності. На поверхню світоглядного олімпу після загального і агресивного мілітаризму виступив нігілізм і цинізм, що остаточно поховав гуманізм як концепт і смисл, придатний спасти людину від самої себе. Ідеологією етапу занепаду є мультикультуралізм. Оскільки ні філософія, ні наука не змогли своєчасно дати відповідь на питання, що відбулося з планетарним світом і як виходити з тотальної кризи соціального розвитку, то еліти індустріальних суспільств, з одного боку, у теоретичній площині визнали, що світ вступив у постіндустріальну епоху, а з іншого – на практиці, інтуїтивно схилилися до «тихого» виходу з кризи на основі ідеології мультикультуралізму. Вона виникла на основі злиття течій неолібералізму, неоконсерватизму, соціал-демократизму та ін.; спостерігається, як традиційна форма індустріальної освіти на європейському континенті змінюється на мультикультурну освіту, а загалом рухається від «мультикультурної» до «міжкультурної» освіти. Це принципово інший алгоритм функціонування системи індустріальної освіти на етапі її сходження з планетарної арени.

Ключові слова: індустріальна освіта, життєвий цикл, занепад, умови, «дух епохи», філософія, наукова картина світу, світогляд, ідеологія.

Занепад системи індустріальної освіти, що відбувається під час міжцивілізаційного зсуву на тлі накопичення суперечностей, які виникли на двох організаційних рівнях світоустрою планети: спочатку в основі планетарного організму, що видозмінює соціальний інститут освіти, а вже потім і в соціальному тілі системи ін-

дустріальної освіти, неминуче тягне за собою нарощування напруги планетарного організму, і вона, індустріальна освіта, разом з іншими видовими утвореннями, сходить з арени життя, поступаючись новаціям інформаційної доби.

Каталізує занепад сучасної системи освіти перехід світової спільноти з індустріальної у інформаційну фазу. Тому цілком правим виявляється В. Дільтей, коли твердить, що «виховання й системи освіти зростають разом із народами, досягають зрілості та приречені на загибель. Але оскільки самі вихованці залежать від духу цілого, жодна теорія виховання у світі нездатна запобігти занепаду народу або розвалу системи освіти» [1, с. 366].

Це означає, що на поверхню повсякденного соціального життя на повний зріст виступить, за нашою робочою гіпотезою, новий поділ суспільної праці, притаманний інформаційній цивілізації. Індустріальна цивілізація за таких умов остаточно зійде з посади головної сили у сфері життєустрою планетарної спільноти. Вона стане в один ряд з аграрною сестрою, і вони вестимуть тихе життя, одночасно обслуговуючи одна одну, а разом – відповідати на виклики новонародженої інформаційної цивілізації.

При цьому швидкість становлення нового поділу суспільної праці така значна, що 65 відсотків сьгоднішніх першокласників будуть мати професії, яких ще не існує [2]. За найсміливішими оцінками, вже в 2050-му зникнуть і трансформуються 60 відсотків звичних професій [3]. Тому, на нашу думку, період занепаду системи освіти індустріальної доби триватиме максимум до 2050 року.

Швидкому сходженню індустріальної доби сприяє й низка нових технологічних процесів. Крім того, у планетарному соціальному організмі принцип динамічної рівноваги, якому в просторі індустріальної цивілізації підкорювався не лише ринок, а й суспільство, швидко змінюється на принцип сталої невизначеності у Світовому суспільстві знань. Матеріальне виробництво поступається духовному виробництву і настає час нового перерозподілу світу і праці на основі нових ІТ-технологій. Тож ми – на порозі нового технологічного циклу, що веде до цифрової економіки за системними рішеннями на основі ІТ-технологій і, водночас, до цифрової нерівності між країнами, регіонами і людьми.

Дослідженню інформації і знань та їх впливу на економіко-суспільний розвиток, особливо останнім часом, приділяється значна увага як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Помітний внесок у розробку цього питання у ХХ столітті зробили Г. Беккер, Д. Белл, П. Дракер, В. Іноземцев, Т. Стюарт, Е. Тоффлер та ін. Серед вітчизняних вчених відзначимо І. Боднара, А. Гальчинського, Є. Макаренка, С. Кудрявцева, В. Семиноженко, А. Чухно та ін. Але водночас це питання знаходиться в розвитку, що вимагає наукового узагальнення й систематизації існуючих вже положень та подальшої розробки теоретичних аспектів впливу інформації та знання на розвиток цифрової економіки [4].

Мета статті полягає у формалізації змін зовнішніх умов, що ведуть до сходження системи індустріальної освіти з планетарної арени.

Умови – це сукупність факторів зовнішнього середовища, що впливають на саморозгортання системи індустріальної освіти. До них, на попередньому етапі вивчення освітянської проблеми, віднесемо: «дух епохи», філософію, наукову картину світу, світогляд, нарешті, ідеологію. Нагадаємо, що процес саморозпаду нині існуючої системи технократичної освіти розпочався у 70-х роках ХХ ст. і продовжується по цей час. Розглянемо ці чинники детальніше.

«Дух епохи» на початку ХХІ ст. набув хаотичного стану. Це сталося внаслідок того, що індустріальна культура, розбудована на основі двох протилежних ідеологій: ліберальної і комуністичної, які раптом відкрились одна одній – спочатку злились у «суперідеології» технократизму, а потім зійшлись в ідеологемі сталого розвитку і почали разом функціонувати в одному соціальному просторі. При цьому їх інтеграція ще не відбулася. До того ж «приватне» вторглося у «суспільне». Лінії соціального розвитку в обох видах суспільств переплутались остаточно. Настав час соціального хаосу.

На наших очах відбувається дивний парадокс, оскільки, з одного боку, світ стає глобалізованим, а з іншого – життя окремої особистості, як учасника планетарної спільноти, індивідуалізується. На диво, початок індивідуалізації життя людини у соціальному просторі планетарної спільноти припадає на 1983 р., тобто на час завершення етапу зрілого функціонування системи індустріальної

освіти і початок етапу її занепаду [5, с. 257]. При цьому З. Бауман підкреслює, що «існуючий сьогодні різновид цього суспільства край суперечливий передусім тому, що індивідуалізоване суспільство сформувалося аж ніяк не в силу прагнень окремих індивідів, а в результаті дії об'єктивних, і навіть деперсоніфікованих, сил і тенденцій. Парадоксально, але зараз, як і раніше, індивідуалізація – це доля, а не вибір» [5, с. 59]. У таких умовах закономірно, що «дух епохи» сповнився крайнім песимізмом, неприкритим цинізмом і новим сплеском великодержавного мілітаризму і міжнародного тероризму. В організаційно-політичному просторі планети запанувала анемія, що сприяла прояву деструктивної поведінки Росії щодо країн колишнього СРСР і навіть щодо Чорногорії, Сирії та ін. Дух Росії виявився найбільш войовничим і тому його не можуть заспокоїти навіть органи колективного керівництва, наприклад, Рада Безпеки ООН. Над нами продовжують нависати хмари войовничого мілітаризму, а стійкі пасати і мусони невгамованої соціальності періодично несуть сплески міжнародного тероризму і смертельні загрози мирному життю світової спільноти. Свідченням цього є постійні спалахи насилля із застосуванням вогнепальної зброї в навчальних закладах США, Нової Зеландії, Індії, Європи, Росії (Беслан, Керч), що призводить до чисельних жертв серед молоді, що навчається.

Філософія сучасного етапу засвідчує, що світова спільнота знаходиться у стані пошуку мейнстриму соціального розвитку у сфері не лише пізнання світу, а й глобальних комунікацій, нових ринкових відносин, фундаментальної науки, глобальної освіти, планетарного виховання людини, напрямів формування нової філософської і планетарної культури.

Етап занепаду системи індустріальної освіти переконав інтелектуальні еліти в тому, що постмодерністський підхід себе не виправдовує, оскільки світова спільнота «звалилась» у глибоку соціальну кризу, про що свідчать члени Римського клубу, рішення відомих загальносвітових конференцій 1972 і 2012 рр., які відбулись у Ріо-де-Жанейро з проблеми забезпечення сталого розвитку, так звана Біла книга Дж. Делора та інші джерела.

На зміну постмодернізму прийшов так званий постпостмодернізм. Однією з особливостей постпостмодернізму є те, що ця течія

не лише відмовляється від інтертекстуальності, а й переходить на якісно новий рівень відтворення перцептивних і культурних шарів інформації, в яких віртуальна реальність займає одне з ключових місць і поняття гіперреальність є одним з базових.

Світоглядні катаклізми негативно відбиваються на сфері освіти, що призводить до ускладнення смислового пояснення мети і змісту навчання і виховання. Якщо звернутися до праці Л. С. Горбунової «Філософія трансформативної освіти для дорослих: університетські стратегії і практики» (2015), то побачимо, наскільки різноманітні філософські підходи культивуються за кордоном з метою зупинити кризу в системі вищої освіти [6, с. 71–149]. Л. С. Горбунова звертається до філософсько-педагогічної думки Джона Дьюї, джерел аналітичної філософії з метою аналізу концептів освіти, європейської філософії як джерела інтелектуального досвіду, феномена навчання у світлі комунікативної філософії Ю. Габермаса. При цьому дослідниця аналізує й інші основні напрями філософії освіти для дорослих – ліберальний, біхевіористський, прогресистський, гуманістичний, радикальний. Це означає, що зарубіжна філософська думка інтенсивно шукає світоглядний вихід із сучасної кризи для системи індустріальної освіти. Допоки вітчизняна філософська думка відходила від шоку саморозпаду ще зовсім недавно потужної соціальної системи СРСР і країн так званого соціалістичного табору, розбудованих на принципах марксизму-ленінізму, введення в навчальний процес соціальної філософії і філософії освіти дещо компенсувало філософсько-світоглядний і ідеологічний вакуум, що утворився після відмови вітчизняних освітян від циклу навчальних дисциплін марксистсько-ленінського спрямування.

Водночас не можна не помітити, що вітчизняна думка не знайшла «свого» специфічного підходу до опанування проблем занепаду національної системи освіти. Паліативний вихід було знайдено у тому, що, з одного боку, система освіти України започаткувала процес інтегрування в систему Європейської освіти за алгоритмом Болонської декларації, а з іншого – почала культивувати філософію освіти як світоглядне підґрунття для спасіння системи індустріальної освіти і навіть покладає надію з її допомогою розбудовувати систему освіти інформаційної доби. Вітчизняні

освітняни навіть покладають на неї, на нашу думку, невинуватану наданю, що «філософія як теорія і методологія освіти має розгорнути категоріально узгодженим чином зміст і сенс «духу епохи», яка наближається. Вона має розкрити й делегувати його в освіту і саме на цій основі змінити її (освіти) ідеологію. Сучасна педагогіка має стати філософією! Філософія ж освіти має «педагогізуватися» до такого рівня, якою вона була в історії практично завжди, від часів Конфуція і до Ясперса» [6, с. 18].

Для нас принципово важливо, що на цьому етапі загальна філософія породила філософію освіти, яка виокремилася з її надр і поступово створює світоглядно-ідеологічні умови розробки самодостатньої теорії освіти, що пролонгує появу спеціальної навчальної дисципліни в планах професійної підготовки кадрів в університетах і відповідних педагогічних закладах. Вона, самодостатня теорія освіти, потрібна для того, щоб обґрунтувати навчально-виховний процес на етапі зародження системи освіти інформаційної доби, оскільки він ґрунтуватиметься на шокуючих впливах людини на біологічні процеси і структури мозку людини. Це наш прогноз.

Найсильнішою тезою постнеокласичної картини світу є твердження про можливість стрибків з однієї траєкторії на іншу і втрату системної пам'яті. У багатовимірній моделі взаємодій, де беруть участь не дві, а більше сторін, виникає так званий турбулентний простір. У ньому вектори спрямованості одних силових ліній, наштовхуючись на спрямування інших, видозмінюються під тиском третіх [7]. У загальному потоці взаємодій повністю заперечується логіка розвитку зі сталим порядком залежності сьогодення від минулого та майбутнього від сьогодення. «Система «забуває» свої минулі стани, діє спонтанно та непередбачено. Минуле ніяк не визначає сьогодення, а дійсність не впливає на майбутнє. Про таку ситуацію кажуть: «Відбулася втрата системної пам'яті». Другою тезою постнеокласики є порушення принципу когерентності і виникнення ситуації, за якої малим, локальним причинам відповідають глобальні за розмахом та енергетичним обсягом наслідки. Це робить майбутнє принципово невизначеним та відкритим для новоутворень. У перспективному еволюціонуванні таких систем припускаються численні комбінації майбутньо-

го розвитку, а в критичних точках спрямованих змін можливий ефект відхилень.

Зміни в сучасній постнеокласичній картині світу призводять насамперед до знищення орієнтацій на лінійну однозначність і тотальну заданість сюжетів наступного розвитку. У постнеокласичній картині світу невпорядкованість, безструктурність, хаотичність визнані об'єктивними, універсальними характеристиками дійсності.

В основі постнеокласичної картини світу лежить нова наукова дисципліна – синергетика (*давньогрецьк.* – співдія, допомога). У науковому контексті цей термін застосовується як «безперервна співпраця». Засновниками синергетики вважаються такі відомі вчені, як І. Пригожин, І. Стенгерс, Г. Хакента ін. Зрозуміло, такий стан наукової картини світу вплинув на освітян здебільшого негативно, оскільки навколишній світ понурився у спонтанне вирування, а свідомість освітян вже не встигала за його змінами. До цього додався несанкціонований вплив ЗМІ та інтернету з його чисельними мережами для неконтрольованого спілкування молоді, особливо у таких програмах, як «Синій кит», «Біжи або помри» та ін. Педагоги і батьки зневірилися у власних можливостях навчати і виховувати молоде покоління.

Отже, після циклічного розуміння часу і лінійної концепції часу ми доходимо сучасного його розуміння як сукупності митей. Ми живемо у фрагментованому часі. Кожен фрагмент має початок, певну тривалість (довшу чи коротшу) і кінець. На зміну йому приходить наступний фрагмент, і в такій послідовності фрагментів чи епізодів триває наше життя. Можливо, це не завжди так, але принаймні в теорії кожен епізод є закритою книгою, не пов'язаною з іншими. Нам до цього патерну сучасності додати нічого.

Світогляд доби занепаду викликає багато запитань до теоретиків соціального розвитку і культурологів. Виявляється, що за півстоліття після визнання того, що етап зрілого функціонування індустріальної цивілізації завершився (70-ті роки ХХ ст.) і вона увійшла у фазу занепаду, до кінця не з'ясовано чому це сталося. Про катастрофічний занепад системи індустріальної освіти, що проявив себе у країнах Заходу у 60–70 рр. ХХ ст., першими на весь світ заявили, як відомо, члени Римського клубу.

На поверхню світоглядного олімпу після загального і агресивного мілітаризму вийшли нігілізм і цинізм, що остаточно поховало гуманізм як концепт і смисл, придатний врятувати людину від самої себе. Цинізм охопив усю сукупність соціальних відносин від атмосфери родини до міждержавного простору. Безпричинна агресивність, спалахи мілітаризму, цинічні розправи над мирним населенням у Косово, Афганістані, країнах Африки та інші подібні факти стали повсякденними новинами у сучасних засобах масової інформації. Цинізм як світоглядна парадигма має своїх теоретиків. Звернемо увагу, що теоретична праця П. Слотердайка з'явилась саме на межі етапу занепаду системи індустріальної освіти. Ми це вважаємо ще одним доказом правильності визначення меж життєвого циклу системи індустріальної освіти. Першою працею П. Слотердайка, яка принесла йому славу, стала «Критика цинічного розуму» (нім. *Kritik derzynischen Vernunft*), що вийшла в 1983 р. Дослідник виокремлює цинізм як особливу форму «помилкової свідомості», вважаючи, що саме цинізм став справжнім символом сучасності. Методологічно П. Слотердаjk спирається на положення «негативної діалектики» Т. Адорно і «фундаментальної онтології» Гайдегера, творчо їх переробляючи. Книга П. Слотердайка стала філософським бестселером. «Критика цинічного розуму» перекладена на основні європейські мови, російською мовою праця перекладена в 2001 р. О. Перцевим [8].

Ситуація виявляється ще більш загрозливою, оскільки розчарування модерном і постмодернізмом відбувається в часи ще більш світоглядно негативні, і саме вони породили постпостмодернізм. Причин для цього більш ніж достатньо, оскільки спостерігається низка розчарувань людини у функціонуванні існуючого механізму соціального розвитку.

Жан-Франсуа Ліотар вважає, що практично всі ідеали модерну виявилися неспроможними і зазнали краху. Насамперед така доля спіткала ідеал звільнення людини і людства. «Історично цей ідеал брав ту чи іншу форму релігійної або філософської «метарозповіді», за допомогою якої здійснювалася «легітимація», тобто обґрунтування і виправдання самого сенсу людської історії і її кінцевої мети – звільнення. Християнство твердило про порятунок людини від провини за первородний гріх силою любові, обіцяючи

встановити «царство Боже» на землі. Просвітництво вбачало звільнення людства від невігластва і деспотизму в прогресі розуму, який мав забезпечити побудову суспільства, заснованого на ідеалах гуманізму – свободу, рівність і братерство. Гегелівська філософія викладала свою мету як історію самопізнання і самоздійснення абсолютної ідеї через діалектику абсолютного духу, яка повинна була завершитися торжеством знов таки свободи. Лібералізм обіцяв позбавити людство від бідності і привести його до багатства, покладаючись на прогрес науки і техніки. Марксизм проголосив шлях звільнення трудящих від експлуатації і відчуження через революцію і загальну працю [8, с. 117].

Світогляд людини на етапі згасання системи індустріальної освіти є енергоруйнівним джерелом. Ось як його характеризує В. В. Миронов: «У цілому світовідчуття постмодерної людини можна визначити як неофаталізм. Його особливість полягає в тому, що людина вже не сприймає себе як господаря своєї долі, який в усьому покладається на самого себе, усім зобов'язаний самому собі. Вона цілком розуміє, що надто багато в її житті залежить від гри випадку, удачі і везіння. Вона вже не може сказати, що починала з нуля і всього досягла сама. Мабуть, тому отримали таке значне поширення всякого роду лотереї» [9, с. 307–308].

Додамо від себе, що сучасна освіта охоплена цим явищем навіть більше, ніж перелічені тут сфери (маються на увазі релігія, наука, мистецтво та філософія), оскільки через апробовані століттями механізми навчання і виховання настрої і ідеї постмодернізму просякають свідомість молоді під високою напруженою морального тиску авторитету вчителів і організаційним насиллям менеджерів освіти за безумовним домашнім сприянням батьків.

Загалом, криза духовного розвитку в горизонті крутої раціональності наприкінці ХХ ст. сприяла активізації релігійної філософії, а відповідно й поширенню релігійного світогляду, особливо у просторі колишнього так званого соціалістичного табору і теперішнього СНД. Це не могло не позначитись на збільшенні впливу релігії у просторі сучасної освіти. Найбільш концептуально стійкими у світоглядному вимірі та ідеологічно впливовими в західному світі є неотомізм, тейярдизм і персоналізм.

Із таким світоглядом, який ми маємо на початку ХХІ ст., нові зміни планетарного світу повною мірою не сприйняти, і це вже є актуальною проблемою. Треба оновлювати світосприймання і світовідчуття на основі нових реалій повсякденного життя, що часується з ХХІ століття і третього тисячоліття. Звідси випливає актуалізація завдання формування нової освітньої парадигми, заснованої на цілісному сприйнятті процесів, що відбуваються. Завдання нової парадигми полягає в тому, щоб задіяти можливості не лише раціональної сфери «Я», а й таких не менш важливих складових «Я», як почуття, віра, духовність. Тож в освіті майбутньої доби раціональне має доповнюватись ірраціональним, локальне – загальним, індивідуальне – колективним.

Ідеологією етапу занепаду системи індустріальної освіти є мультикультуралізм. Оскільки ні сучасна філософія, ні сучасна фундаментальна наука не змогли своєчасно дати відповідь на питання, що відбулося з планетарним світом і як виходити з тотальної кризи соціального розвитку, то еліти індустріальних суспільств, з одного боку, у теоретичній площині визнали, що світ вступив у постіндустріальну епоху, а з іншого – на практиці, інтуїтивно схилилися до «тихого» виходу з кризи на засадах ідеології мультикультуралізму. Вона виникла на основі злиття течій неолібералізму, неоконсерватизму, соціал-демократизму та ін. Її кінцевою метою є побудова соціальної держави.

У мутному потоці занепаду індустріальної доби ідеологія втратила чітко виражений класовий характер. Чому немалою мірою сприяє роботизація сучасного виробництва і швидке вивільнення з нього живої робочої сили. На це звертає увагу Миронов. «Світогляд постмодерної людини позбавлений досить міцного опертя, тому що всі форми ідеології виглядають розмитими і невизначеними. Вони немов вражені якоюсь внутрішньою безвільністю. Таку ідеологію іноді називають софт-ідеологією, тобто м'якою і ніжною. Вона вже не є ні лівою, ні правою, у ній мирно уживається те, що раніше вважалося несумісним. Такий стан багато в чому пояснюється тим, що постмодерністський світогляд позбавлений цілком стійкого внутрішнього ядра. В античності такою була міфологія, у Середні віки – релігія, в епоху модерну – спочатку філософія, а потім наука. Постмодернізм розвінчав престиж і авто-

ритет науки, але не запропонував нічого натомість, ускладнивши людині проблему орієнтації у світі [9, с. 307]. Тому не випадково, виступаючи з нагоди свого прийому до Французької академії, Жан-Франсуа Ревель визначив ідеологію як «апріорну конструкцію, розроблену в презирстві до фактів, законів і всупереч їм, і водночас протистоїть науці і філософії, релігії і моралі» [5, с. 245–246]. Відтепер будь-якій критичній теорії, так і практиці, належить стати дезінтегрованими, неорганізованими, що співвідносяться лише із самими собою, розрізненими і епізодичними – такими, як саме життя в умовах постмодерніті (термін З. Баумана).

Оскільки технократична еліта залишається на керівних посадах у своїх країнах, то вона, не маючи теоретичного обґрунтування під нові умови і не вбачаючи перспективних світоглядних настанов, почала породжувати специфічні ідеологеми персоналістичного спрямування, наприклад, «рейганоміка», «тетчеризм» та ін. Звісно, ми тут не маємо можливості оцінювати зміст цих неокласичних ідеологем, що не лише охопили економіку, а й закономірно вплинули на стан усіх інших сфер, зокрема й сферу освіти.

Таким чином, мультикультуралізм як ідеологія етапу занепаду системи індустріальної освіти дає можливість розробляти і застосовувати освітню політику на принципово інших засадах, ніж це було на етапі її зрілого функціонування. Сьогодні країни Європи кожного дня надають приклади такої неспроможності мультикультуральної ідеології [10].

У такому випадку нас цікавить, як у випадку перетинання автохтонного населення Європи й іммігрантів, цих «двох світів, двох способів життя» спрацювала ідеологія мультикультуралізму загалом і як вона відбилась на галузі освіти, оскільки вона «є учасником процесу зародження нової всесвітньої спільноти і виявилася у самому центрі проблем, пов'язаних з розвитком особистості й різноманітних спільнот... Завдання полягає в тому, щоб надати можливість всім без винятку виявити свої таланти і весь свій творчий потенціал, що має на увазі можливість реалізації кожним своїх особистих планів. Ця мета є домівною», – закономірно вважає Жак Делор [11].

Відповідь у європейської громади на це питання є. Вона полягає в тому, що ідеологія мультикультуралізму докорінно змінює

поведінку європейської громади у сфері освіти індустріальної доби. Ми спостерігаємо, як традиційна форма індустріальної освіти на європейському континенті змінюється на мультикультурну освіту, а загалом рухається від «мультикультурної» до «міжкультурної» освіти. Це принципово інший алгоритм функціонування системи індустріальної освіти на етапі її сходження з планетарної арили. До нього ми повернемося, розглядаючи зміни змісту сучасної освіти, оскільки це залежить від трансформації, передусім підстави цього явища.

Узагальнити стан зовнішніх умов, що склалися на момент входження системи індустріальної освіти у період занепаду, можна словами В. Іноземцева, що подані ним у передмові до відомої праці З. Баумана «Індивідуалізоване суспільство» (2005) [5, с. 390]. Він зазначає, що «Найважливіші зміни, які відбулися протягом цього перехідного періоду, торкнулися не так технологій або принципів господарювання, як світовідчуття людей і стереотипів поведінки. Людина перестає відчувати себе господарем і творцем зовнішніх умов свого існування; впевненість Форда в тому, що «ми хочемо жити в сьогодні, і єдина історія, яка хоч щось значить, – це та, яку ми робимо в певний момент», змінилася відчуттям безсилля, бажанням втечі від реальності, станом глибокої невизначеності і розгубленості. Загальним результатом стало руйнування моралі і гранична індивідуалізація людського існування, коли людина розглядає як суб'єкт лише саму себе, вважаючи всіх собі подібних не більше, ніж частиною ворожого об'єктивного світу. Суспільство, таким чином, вступило у свого роду *terra incognita*, і люди, наділені розумом, повинні заради свого порятунку якомога ретельніше осмислити можливий напрям подальшого розвитку цивілізації» [5, с. 13].

Отже, доходимо висновків. По-перше, загальні умови існування суспільства на цьому етапі значно зіпсувались завдяки інерції, якою просякнута світова соціальна система за часів панування технократизму, що головним чином відобразилося не так на стані матеріального забезпечення життєдіяльності пересічної людини, як на духовній атмосфері, в якій стало немислимо важко «дихати» і мислити, не зважаючи на настання етапу загальної «перебудови» і горбачовської відлиги.

По-друге, філософська думка загубила свій евристичний потенціал і кинулась у бік розгубленості і крайнього песимізму, натомість породила новий напрям, а саме – філософію освіти, що має завданням обслуговувати світоглядно-ідеологічні потреби освіти.

По-третє, мілітаристський світогляд, завдяки завершенню етапу «холодної війни», почав нібито змінюватися, але він, завдяки ненауковій поведінці політичної системи у країнах СНД, занурився в нігілізм і крайній цинізм, що активізував у соціальному просторі кінця ХХ ст. вже історично пережитий світовою спільнотою етап первісного накопичення капіталу.

По-четверте, соціальні процеси збурили на світовій арені масовий міграційний рух, а незавершені військові конфлікти в мусульманському світі підживили тероризм, що змусило стабільні держави світу звернутися до ідеології мультикультуралізму як до інструменту впорядкування соціальних відносин у країнах ЄС і США.

По-п'яте, мультикультуралізм, як провідна ідеологія поведінки систем державного управління наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. тепер має обслуговувати існування на завершальному етапі життя соціальної системи індустріальної освіти.

По-шосте, індустріальна спільнота вступила на шлях гомеоклазу, або саморозпаду в момент девальвації власної моралі, яка стала тригерним механізмом цього явища, і почала швидко саморуйнуватись під час появи її сурогатів, що ввели її у стан дедалі більшої соціальної анемії і правового нігілізму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апелъ К. О. Етноетика та універсалістська макроетика: суперечність чи доповнювальність. Єрмоленко А. *Комунікативна практична філософія*. Київ, 1999. 366 с.
2. 65% сегодняшних первокласників будут иметь профессии, которых еще не существует – ООН. URL : <https://delo.ua/lifestyle/65-segodnjashnih-pervoklassnikov-budut-imet-professii-kotoryh-e-339695>.
3. Профессии будущего Украины: кто не потеряет работу. URL : <https://realist.online/article/professii-budushego-ukrainy-kto-ne-poteryaet-rabotu>.

4. Інформація та знання як новітні фактори суспільного виробництва. URL : <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world/269-ref22041103>.
5. Бауман З. Индивидуализированное общество. Москва, 2005. 390 с.
6. Горбунова Л. С. Філософія трансформативної освіти для дорослих: університетські стратегії і практики. Суми, 2015. С. 71–149.
7. URL: <https://studfiles.net/preview/5129768/page:3>.
8. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Слотердаик,_Петер.
9. Философия: учеб. для вузов / общ. ред. В. В. Миронова. Москва, 2005. С. 317.
10. URL: <http://alex-sibiryak.livejournal.com/66335.html>.
11. Делор Ж. Образование: необходимая утопия. URL : <http://www.diaghilev.perm.ru/g11/media/sotrud/infl.htm>.

REFERENCES

Apel, K. O. (1999). Ethnoethics and Universalist Macroethics: Controversy or Complementarity. In Yermolenko, A. *Communicative Practical Philosophy*. Kyiv, 366. [In Ukrainian].

65% of today's first graders will have professions that don't exist yet – UN. URL : <https://delo.ua/lifestyle/65-segodnjashnih-pervoklassnikov-budut-imet-professii-kotoryh-e-339695>. [In Russian].

Professions for the future of Ukraine: who will not lose their jobs. URL : <https://realist.online/article/professii-budushego-ukrainy-kto-ne-poteryaet-rabotu>. [In Russian].

Information and knowledge as the newest factors of social production. URL : <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world/269-ref22041103>. [In Ukrainian].

Bauman, Z. (2005). *Individualized society*. Moscow, 390. [In Russian].

Horbunova, L. S. (2015). *Transformative Adult Education Philosophy: University Strategies and Practices*. Sumy, 71-149. [In Ukrainian].

URL: <https://studfiles.net/preview/5129768/page:3>

URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Слотердаик,_Петер

Philosophy. (2005). Myronova, V. V. (Red.). Moscow, 317. [In Russian].

URL: <http://alex-sibiryak.livejournal.com/66335.html>. [In Russian].

Delor, Zh. *Education: a necessary utopia*. URL: <http://www.diaghilev.perm.ru/g11/media/sotrud/infl.htm>. [In Russian].

Vasyl Zinkevych

candidate of agricultural sciences (Ph.D.), Associate Professor of the Department of Economics and Management, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, Ukraine, e-mail: Zinkevych1971@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1004-1685>

Declining conditions of the education system in the life cycle discourse of industrial civilization

Abstract

The article analyzes the declining conditions of the industrial education system, which began in the 70s of the 20 th century and continues still now. Conditions are defined as a set of environmental factors that influence the self-deployment of the industrial education system. They include: "spirit of the era", philosophy, the scientific picture of the world, ideology, and finally, ideology. "Spirit of the era" in the early 21st century acquired a chaotic state. This was due to the fact that industrial culture, built on the basis of two opposing ideologies: the liberal and the communist, merged in the "super-ideology" of technocracy. The philosophy of the modern stage testifies that the world community is in a state of searching for the mainstream of social development. The stage of decline convinced intellectual elites that the postmodernist approach was not justified, since the global community "had fallen" into a deep crisis. Postmodernism has been replaced by the so-called postpostmodernism, as a current that not only abandons intertextuality but also moves to a qualitatively new level of reproduction of perceptual and cultural layers of information, in which virtual reality occupies one of the key positions and the concept of hyper reality is one of the basic. It is noted that the introduction of social philosophy and philosophy of education into the educational process somewhat compensated for the philosophical worldview and ideological vacuum, formed after the refusal of domestic educators from the cycle of marxist-leninist disciplines. Changes in the modern post-neoclassical picture of the world lead to the destruction of orientations for linear uniqueness and total set of plots of the subsequent development. In the post-neoclassical picture of the world, disorder, structurelessness, chaos are recognized as objective, universal characteristics

of reality. Nihilism and cynicism emerged on the surface of the worldview olympus after the general and aggressive militarism, finally buried humanism as a concept and sense, capable of saving man from himself. Multiculturalism is the ideology of the decline stage. Since neither philosophy nor science were able to respond in a timely manner to the question of what happened to the planetary world and how to overcome the total crisis of social development, the elites of industrial societies, on the one hand, recognized in the theoretical plane that the world was entering a post-industrial era, and on the other, in practice, intuitively inclined to a "quiet" way out of the crisis based on the ideology of multiculturalism. It originated on the basis of confluence of neoliberalism, neo-conservatism, social democracy, etc.; it is observed that the traditional form of industrial education on the European continent changes into multicultural education, and in general it moves from "multicultural" to "inter-cultural" education. It is a fundamentally different algorithm for the functioning of the industrial education system at the stage of its leaving from the planetary arena.

Keywords: *industrial education, life cycle, decline, conditions, «spirit of the era», philosophy, scientific picture of the world, worldview, ideology.*